

Б.БОЛОР-ЭРДЭНЭ
ХСИС-ийн Шүүхийн
шийдвэр гүйцэтгэлийн
сургуулийн Шүүхийн
Шийдвэр гүйцэтгэлийн
тэнхимийн багш, хууль
зүйн магистр, ахлах
дэслэгч

ТОРГОХ ЯЛ ЭДЛҮҮЛЭХ АЖИЛЛАГАА БА ТУЛГАМДАЖ БУЙ АСУУДЛУУД

Монгол Улсын Эрүүгийн эрх зүйн түүхэнд хэрэглэж ирсэн үндсэн ялын нэг бол торгох ял. бусад ялтай харьцуулахад хамгийн хөнгөн ял бол торгох байхаар хуульчилсан байна. Эрүүгийн хуульд заасан тохиолдолд шүүхээс мөнгөн төлбөр оногдуулахыг торгох ял гэнэ. Торгох ялыг Эрүүгийн хуулийн 47 дугаар зүйлд тодорхойлсон байна. Эрүүгийн хуулийн 47 дугаар зүйлийн 47.2 дахь хэсэгт торгох ялын хэмжээг гэмт хэрэг үйлдэх үед мөрдөгдөж байгаа хууль тогтоомжинд заасан нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг таваас таван зуу дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгохоор заасан. Ингэж хуульд заасан нь торгох ялын хэмжээ нийгэм эдийн засгийн өөрчлөлт, мөнгөний ханшийн өөрчлөлттэй цуг өөрчлөгдөж байх уян хатан механизм болсон.

Монгол Улсын Эрүүгийн хуульд заасанчлан ялыг долоон төрөлд хуваан авч үздэг ба ял нь дотроо үндсэн, нэмэгдэл ял гэсэн

төрөлтэй байна. Ялын эдгээр төрлүүдийг мөн чанар, эдлүүлэх арга хэлбэрийг харгалзан Үндсэн ялын хэсэгт торгох, баривчлах, албадан ажил хийлгэх, хорих, цаазаар авах ялуудыг, нэмэгдэл ялын хэсэгт эд хөрөнгө хураах ялыг оруулдаг ба тодорхой албан тушаал эрхлэх үйл ажиллагаа явуулах эрх хасах ялыг үндсэн болон нэмэгдэл ялын аль алианаар нь хэрэглэх боломжтой гэж үздэг байна.

Үүний нэг бүрэлдэхүүн хэсэг болох торгох ял оногдуулсан шүүхийн шийтгэх тогтоолыг гүйцэтгэх ажиллагаа нь иргэний хэргийн талаархи шүүхийн шийдвэрийг гүйцэтгэх ажиллагааны нэгэн адил гүйцэтгэгддэгээрээ онцлогтой юм.

Эрүүгийн хуулийн тусгай ангид заасанчлан шүүхээс мөнгөн төлөөс оногдуулахыг торгох ял гэж заасан байдаг. Энэ ялыг дэлхий нийтийн ихэнх орнууд түгээмэл хэрэглэдэг бөгөөд хэрэг үйлдсэн этгээдийн эдийн засгийн эрхэнд шууд халдан цээрлүүлэх хэлбэрийн материаллаг шинжтэй байдагаараа бусад ялаас онцлогтой юм. Торгох ял нь эрүүгийн харйуцлагын нэг төрөл бөгөөд гэмт хэрэг үйлдэж гэм буруутай нь шүүхээр нотлогдсон этгээдийн эрхэнд шүүхийн шийтгэх тогтоолоор хязгаарлалт тогтоож буй төрийн албадлагын онцгой арга хэмжээ юм. Энэ ялын хэмжээг зөвхөн эрүүгийн хуулиар тогтоож, түүнд заасан зарчим, журмыг баримтлан оногдуулдаг ба ялын

биелэлтийг Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллага хариуцдаг байна.

Торгох ялын онцлог

2002 оны 9 дүгээр сараас хүчин төгөлдөр үйлчилж буй Эрүүгийн хуулиар торгох ялыг 24 төрлийн зүйл ангид хэрэглэхээр заасан байдаг.

Торгох ялыг хөнгөн, хүндэвтэр, хүнд гэм хэрэг үйлдсэн этгээдэд хэрэглэдэг хөнгөн төрлийн ял юм.

Торгуулийн ялыг төлүүлэх арга хэлбэр нь улс болгонд өөр өөр байдаг байна. Жишээ нь: Швед улсад торгох ял нь дотроо гурван хэлбэртэй байдаг байна. Үүнд:

- Өдрөөр / тодорхой цалин хөлсөөр ажил хийлгэн төлбөрт нь хийлгэдэг/
- Санхүүгийн аргаар /хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ гэдэгчлэн/
- Стандарт хэм хэмжээгээр /мөнгөний хэмжээг тодорхой зааж өгөн төлүүлдэг/

Дээрх байдлаар торгодог ба тухайн мөнгийг төлөхгүй бол 3 сар хүртэл хугацаагаар хоридог байна.

Манай улсад торгох ялыг дараах байдлаар хэрэгжүүлдэг:

Торгох ялыг гүйцэтгэх ажиллагааг дэс дарааллаар нь авч үзвэл:

Ял оногдуулсан шүүхийн шийтгэх тогтоол гарсанаас хойш ялтан 14 хоногын дотор сайн дураараа биелүүлэх үүрэгтэй, энэ хугацаанд торгуулийн мөнгийг

төлөөгүй тохиолдолд шүүгч шийтгэх тогтоолыг ялтны оршин суугаа, ажиллаж байгаа, эд хөрөнгө нь байгаа газрын шийдвэр гүйцэтгэх албанд 3 хоногийн дотор хүргүүлдэг.

- Ахлах шийдвэр гүйцэтгэгч шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааг үүсгэх тухай тогтоол үйлдэж 3 хоногийн дотор шийдвэр гүйцэтгэгчид хүргүүлдэг.
- Шийдвэр гүйцэтгэгч нь уг шийдвэрийг хүлээн авсан өдрөөс хойш 7 хоногийн дотор торгуулийн мөнгийг төлүүлэх, тухайн хугацаанд торгуулийн төлөөгүй бол ялыг албадан гүйцэтгэх, байцаан шийтгэх ажиллагаа явуулдаг байна.
- Тухайн ялтан торгуулийн мөнгийг бүрэн тушааснаар уг ялыг бодитой биелүүлсэнд тооцож, шийдвэр гүйцэтгэгч энэ тухай шийдвэр гаргасан шүүх болон прокурорын байгууллагад мэдэгддэг.

Ялтан долоо хоногийн хугацаанд торгуулийн мөнгийг төлөөгүй тохиолдолд шийдвэр гүйцэтгэгч торгуулийн мөнгийг ялтны эд хөрөнгөнөөс албадан гаргуулах ажиллагааг явуулна. Ялтан эд хөрөнгө, хөдөлмөрийн хөлс, цалин орлогоо нуух эсхүл бусдад хууль бусаар шилжүүлэх, үрэгдүүлэн алга болгох, шийдвэр гүйцэтгэгчид мэдэгдэлгүйгээр байнгын оршин суух хаяг, газраа өөрчлөх мэтээр ял эдлэхээс санаатайгаар зайлсхийвэл шийдвэр гүйцэтгэгч зохих ажиллагаа явуулан

торгох ялыг хорих, баривчлах ялаар солих саналаа прокурорт гаргах бөгөөд шийдвэр гүйцэтгэгчийн санал прокурорын дүгнэлтийг үндэслэн шүүх хуульд заасны дагуу торгох ялыг хорих ялаар солидог байна.

Торгох ялаас **ноцтойгоор** /шийдвэр гүйцэтгэгч торгуулийн ялыг биелүүлэх ажиллагааг явуулахад учирдаг хамгийн том тулгамдаж байгаа асуудал бол торгох ялыг биелүүлэхээс ноцтой зайлсхийх гэсэн Эрүүгийн хуулинд заасан үндэслэл/ зайлсхийвэл уг ялын хэмжээнээс үл хамааруулан зөвхөн шүүх торгох ялыг гурван жил хүртэл хугацаагаар хорих ялаар сольж болохыг Эрүүгийн хуулийн 47 дугаар зүйлийн 47.3 дахь хэсэгт заасан байна. Энэ заалт нь Эрүүгийн ял гарцаагүй байх зарчмыг алдагдуулж байгаа юм. Өөрөөр хэлбэл торгох ялаас ноцтойгоор зайлсхийх гэдэг нь ялтан эд хөрөнгө, хөдөлмөрийн хөлс цалин орлогоо нуух бусдад хууль бусаар шилжүүлэх, үрэгдүүлэх, шийдвэр гүйцэтгэгчид мэдэгдэлгүйгээр байнга оршин суугаа газраа өөрчлөх зэргээр ял эдлэхээс санаатайгаар зайлсхийж байгааг ойлгоно. Гэтэл торгох ялтай этгээдүүд хуулийн Энэ тохиолдолд шийдвэр гүйцэтгэгч зохих шалгалт явуулж, ШШГ тухай хуулийн 93 дугаар зүйлийн 93.1 дахь хэсэгт заасныг үндэслэн торгох ялыг өөр ялаар солих тухай саналыг прокурорт гаргана. Шийдвэр гүйцэтгэгчийн санал, прокурорын дүгнэлтийг үндэслэн шүүх Эрүүгийн

хуульд заасны дагуу торгох ялыг хорих ялаар сольж болно. Сүүлийн 3 жилийн судалгаагаар торгох ялаас ноцтойгоор зайлсхийсэн гэсэн үндэслэлээр торгох ялыг сольсон тохиодол байхгүй байна. Шинэчлэлийн засгийн газрын “Эрх зүйн шинэчлэлийн хүрээнд” Гэмт хэргийн тухай хуулийн төсөлд “Торгуулийн ялыг биелүүлээгүй этгээдэд хорих ял оноох тухай тусгасан байгаа нь сайшаалтай юм. Хэрэв уг хууль батлагдвал ял биелэгдэх боломж 100% болох юм. Гэмт хэргийн тухай хуулийн төслийн 5,3 дахь хэсэгт Торгох ялын биелүүлэх талаар дэлгэрэнгүй оруулсан байгаагаас үзэхэд цаашид энэ ял бүрэн биелэгдэх боломжтойг харуулж байгаа юм. Уг заалтад биелүүлээгүй этгээдэд оноох ялын санкцыг сайтар тусгаж өгсөн байгааг доорх зүйл заалтаас харж болох юм.

1. Гэмт хэрэг үйлдсэн хүнд энэ хуулийн тусгай ангид заасан хэмжээгээр шүүхээс мөнгөн шийтгэл оногдуулахыг торгох ял гэнэ. Торгох ялын хэмжээ нь нэг

зуугаас дөчин мянган тооцооны нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөг байна.

2. Шүүх ялтны хөрөнгө, цалин хөлс, бусад орлого олох боломжийг харгалзан

торгох ялыг таван жил хүртэлх хугацаанд хэсэгчлэн төлөхөөр тогтоож болно.

3. Ялтан торгох ялыг шүүхээс тогтоосон хугацаанд биелүүлээгүй бол шүүх биелэгдээгүй торгох ялын

арван таван тооцооны нэгжтэй тэнцэх төгрөгийг нэг хоногоор тооцож хорих ялаар солино гэж заасан байгаа нь ял эдлүүлэх ажиллагааны дэвшилттэй ололттой зүйл болсныг дурдах нь зүй юм.

ДҮГНЭЛТ:

Торгуулийн ял нь бусад ялтай харьцуулахад хөнгөн ял юм. Манай улсад мөрдөгдөж байгаа хууль тогтоомжинд торгуулийн ялыг хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 5-500 дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгож байгаа нь бодит амьдралтай нийцэхгүй байна.

Гэмт хэрэг үйлдсэн зарим этгээдийн хувьд амьжиргааны түвшин дорой, төлбөрийн чадваргүй, хөдөлмөр эрхэлдэггүй зэрэг байдал нь албадан ажил хийлгэх, баривчлах ялаас торгох ял нь хүнд цээрлэл үзүүлж буй байдал шүүхийн практикт цөөнгүй байна. Мөн Шүүхээс торгох ялыг оноохдоо тухайн ялтны төлбөрийн чадварыг харгалзан үзэж оноох шаардлагатай байна.

Эрүүгийн хуулийн 47 дугаар зүйлд Торгох ялын хэмжээг төгрөгөөр хатуу тогтоож байгаа нь мөнгөний ханшийн өөрчлөлттэй холбоотойгоор байнга өөрчлөх шаардлага гарч энэ үүргийг МУ -ын дээд шүүх тогтоолоор биелүүлж байсан нь шүүх хууль тогтоож байгаа буруу практик байсныг шинэ Эрүүгийн хуулиар гэмт хэрэг үйлдэгдэх үед мөрдөгдөж байгаа

хууль тогтоомжид заасан нэг сарын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг таваас таван зуу дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгохоор тогтоон заасан байна.

Эдгээрийг дүгнэн үзэхэд торгох ялаар шийтгэгдэж буй этгээдүүдийн эд хөрөнгийн байдал, хувийн зан чанар, эрүүл мэнд, амьжиргааны эх үүсвэрийг сайн тогтоож шийдвэр гаргах нь шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаа явуулахад хүндрэл бага учруулна. Шүүхийн шатанд торгуулийн ялаар шийтгэгдэж буй этгээдийн эд хөрөнгийн байдал төлбөрийн чадварийг үндэслэл муутай тогтоож байгаа нь шийдвэр гүйцэтгэлийн ажиллагааг явуулахад саад учруулж байна. Үүнд шийтгэгдсэн этгээдийн эд хөрөнгийн байдал, төлбөрийн чадварыг мөрдөн байцаалт, прокурын хяналтын шатанд зөв тогтоож чадахгүй байна.

Эдгээрээс харьцуулан үзэхэд мөрдөн байцаалтын шатанд байцаагдаж буй этгээдүүдийн битүүмжлэгдсэн эд хөрөнгийг зөв тодорхойлж хамгаалалтанд авах нь шийдвэр гүйцэтгэлийн ажиллагааг түргэн шуурхай явуулахад нөлөөлөх юм.